

kat. A modernség irodalmában a beszédmódbeli paradigmaváltások jelentősen felgyorsultak, s a különböző irodalmi diskurzusok egyidejűleg léteznek egymás mellett. A széles olvasóközönség számára ezért kétségkívül hasznos, ha olyan megközelítésmódokkal szembesül, melyek lehetővé teszik számára az önálló tájékozódást.

A poétikai újítások alakulástörténete természetesen sokkal hitelesebben beszélhető el műnemek és műfajok átforgalmazásaként, mint az irodalom egészének változásaaként. Ezzel magyarázható, hogy a könyv az epika, a líra és a dráma történetét külön fejezetekre bontva tárgyalja. Ez azzal a következménnyel járt, hogy a kötet látványosan feladja az életművek tárgyalásának hagyományos megoldását, s nem törekszik egy-egy szerző teljes portréjának megrajzolására. Elsősorban konkrét művek értelmezése során mutatja be a poétikai eljárások sajtószerszerűségeit, az irodalmi szövegek interpretációját az irodalmi beszédmódok működési elveinek vizsgálatával kapcsolja össze. A konkrét szövegek értelmezését választó tárgyalás azt eredményezi, hogy az irodalom történetének elbeszélése nyitott narratívaként jelenik meg, amely nem törekszik arra, hogy a végérvényesség és a megkérdőjelezhetetlen objektivitás hamis illúzióját sugallja. A történet narrátorai olyan beszélgetésre invi-

tálják olvasóikat, melyben saját szövegeiket nem az igazság kinyilvánításaként, hanem egy lehetséges megközelítés megfogalmazásaként állítják be. Ez a dialogikus pozíció az olvasót arra ösztönözi, hogy személyes viszonyt létesítsen az irodalmi szövegekkel. *Az irodalom rövid története* az irodalmi óriások kultuszával és a tudományos tekintély tiszteletével szemben az olvasás élvezetét és az irodalomhoz való viszony elevenségét kínálja fel az olvasónak.

SZÜTS ZOLTÁN

*(Jelenkor Kiadó, Pécs, 2007,
744 oldal, 4500 Ft)*

BENCE GYÖRGY:
***Politikai-filozófiai
tanulmányok,
1990—2006***

A politikai filozófia politikához fűződő kapcsolata kényes kérdés. A feltételezést, hogy a politikai filozófiában való jártasság kézzelfogható segítséget tudna nyújtani a politikai ítéletalkotásban, a mindennapi tapasztalat nem támasztja alá. Ugyanakkor azt sem lehet kétségbe vonni, hogy a politikai filozófia képes releváns dolgokat mondani a gyakorlati politika számára — még ha (közvetlen) következménye nincs is annak, amit mond. Másként fo-

galmazva: nem tapasztaljuk azt, hogy a politikai filozófiát magas szinten úzó véleményformálók politikai ítéletei szükségképpen helyes(ebb)ek és pontos(abb)ak volnának. De még csak azt sem, hogy filozófusi mivoltukból eredeztethető meglátásaik döntő mértékben befolyásolni tudnák olvasóikat saját álláspontjuk kialakításakor. Azt azonban már igen, hogy a politikai filozófusok hozzászólását a politikai kérdésekhez gyakran éppen politikai filozófiai jártasságuk és műveltségük teszi különösképpen figyelemre méltóvá.

Bence György tanulmányaival is pontosan ez a helyzet. A régi rezsim vezetőinek számonkérésével kapcsolatos kérdésekről írott tanulmányának olvasása közben két gondolat motoszkálhat a fejünkben. Az egyik ez: vajon nem abszurd-e a gondolat, hogy a magyarországi rezsimváltás egyik legfőbb politikai problémájára egy 18. században élt angol és egy 19. században élt német politikafilozófus gondolatai alapján keressünk választ? Másfelől viszont — Bence szövegeinek hatása alatt — attól az érzéstől is nehezen szabadulhatunk, hogy Edmund Burke és Ferdinand Lassalle érveinek ismerete nélkül voltaképpen hiúság volna (volt) megpróbálkozni azzal, hogy választ adjuk ezekre a fontos kérdésekre.

S hasonlóan: botorság volna azt remélni (Bence természetesen nem reméli), hogy Rawlstól választ kaphatunk az 1990-es taxisblokád jelentette politikaelméleti kihívásra, Fichtétől és Milltől a rezsimváltást követően feléledő kelet-európai nacionalizmusok kérdéseire, Sartretől és Max Webertől a rezsimváltás környéki „piszkos kezek” problémáira. Ám ha elolvassuk Bence György hozzászólásait ezekhez a témákhoz, akkor hajlamosak vagyunk ehhez azt is hozzátenni, hogy valószínűleg nélkülük sem nagyon boldogulhatunk. Más szóval, hogy Bencéhez hasonló széles és alapos politikafilozófiai és elméleti műveltség nélkül valószínűleg ahhoz, hogy véleményt formáljunk a fentiekhez hasonló, fontos politikai kérdésekről.

„Az olyasfajta köztes elméldéstől, amilyenre vállalkozni akarok — írja egy helyütt — nem szabad túl sokat várni. Túl gyenge ahhoz, hogy segítségével eligazodjunk a gyakorlati politika útvesztőiben. [...] De azért talán nem is teljesen haszontalan.” Majd John Rawlston idézve folytatja céljai megvilágítását: „Nyilván szóba sem jöhet, hogy olyan elveket adjunk, amelyek segítségével nyomban döntésre lehetne jutni az elének kerülő esetekben. Egy használható elmélet inkább

csak [...] megadja a figyelembe vevendő szempontokat, és segít meghatározni a súlyokat. S ha utólag mérlegelve azt találjuk, hogy az elmélet hatására világosabban látjuk a dolgokat, és különféle, alaposan megfontolt ítéleteink jobban összhangba kerültek egymással, akkor érdemes volt foglalkoznunk vele.”

Bence György tanulmányaival a politikai filozófia és eszmetörténet hangja szól bele a politika társalgásába. Nem domináns ez a hang, nem igyekszik a többi hang (hatalomtechnika, gazdaság stb.) fölé kerekedni, nem cáfolja, nem teszi zárójelbe azokat, nem is törekszik erre. De feltétlenül releváns, autentikus és figyelemre méltó hang, amelynek értékét csak növeli, hogy halk, visszafogott és ritkán hallható.

„Magyarországon — írja Bence — a politika tudományos irodalmából és egyetemi oktatásából hiányoznak ezek a köztes jellegű, mérsékelt igényű elméletek, amelyek nem pótolják ugyan, de legalább megkönnyítik az önálló ítéletalkotást a gyakorlati politika dolgaiban.” A Pogonyi Szabolcs gondos szerkesztésében megjelent kötet ezt a — Bence György 2006-ban bekövetkezett halálával méginkább tapinthatóvá vált — hiányt hivatott enyhíteni.

FÜLÖP ENDRE

(Szerkesztette Pogonyi Szabolcs,
L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2007,
350 oldal, 2600 Ft)

JÓZEF MACZKIEWICZ: *A kommunista provokáció diadala*

A szomorú közhelyek közé tartozik, hogy a 20. századi totalitarizmus két nagy válfajának megítélése finoman szólva aszimmetrikus. Míg a fasizmus iránt táplált szimpátia (nagyon helyesen) nyilvánosan vállalhatatlan, addig a második világháború lezárultát követően a kommunizmus nemhogy nem lett hasonlóan egyértelmű elutasítás tárgya, de éppen a következetesen képviselt antikommunizmus tűnik a bárdolatlanság jelének, rosszabb esetben egyenesen szalonképtelennek bizonyos körökben. Ráadásul míg az antifasizmust a legmarginálisabbnak tűnő szélsőséges megnyilvánulás is rögtön aktuálisá teszi, addig a Szovjetunió összeomlása óta az antikommunizmus látszólag okafogyottá, reménytelenül idejétmúlttá vált.

Azt, hogy mégis érdemes foglalkozni ezzel a kérdéssel, nem csupán a közép- és kelet-európai nemzetek közös neurózisa, a kommunista (közel)múlt feldolgozatlansága indokolja (bár nyilvánvalóan ez is: gondoljunk csak kézenfekvő példaként Andrzej Wajda *Katyni* című filmjére, s az általa keltett érzelmi hullámokra Lengyelországban), s nem is csak az, hogy a demokratikus Nyugat legfőbb gazdasági és politikai riválisai közül nem egy